

ЕКОЛОГИЧЕСКИЯТ ОДИТ В ПРЕДПРИЯТИЯТА КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА УПРАВЛЕНИЕТО НА ОКОЛНАТА СРЕДА В УСЛОВИЯТА НА ГЛОБАЛИЗАЦИЯТА

Юлияна Донева
ВСУ "Черноризец Храбър" – Варна

Докладът разглежда специфичните особености на екологическия одит в предприятията и различните възможности за неговото осъществяване и развитие. Провеждането на екологически одит влияе върху изменението на екологическата ситуация на ниво отделни промишлени предприятия, производствени комплекси и територии.

Екоодитът е широко разпространен в икономически развитите страни, а в някои от тях екологическата отчетност е утвърдена законодателно. Големите компании във Великобритания, Германия, Канада, САЩ провеждат екоодит и публикуват екологическа отчетност за своята дейност.

Вниманието се спира и на това, че днес глобалните интереси се поставят над националните, в това число и по отношение на екологията. В глобалното общество се променят приоритетите в областта на екологията, опазването и възпроизводството на околната среда. Задълбочаващата се екологическа криза принуждава обществото да преразгледа системата на своите взаимоотношения с природата. Това се наблюдава в прехода от концепцията „неограничено потребление на природни ресурси“ към икономически устойчиво и екологически безопасно развитие.

Ключови думи: екологически одит, глобализация
Key words: ecological audit, globalization

В световната практика съществуват позитивни тенденции, насочени към решаване проблемите по опазването на природните ресурси и екосистемите за обезпечаване на бъдещото екологически устойчиво социално-икономическо развитие на регионите. Новите предизвикателства пред България, свързани с присъединяването към Европейския съюз наложиха необходимостта от провеждането на екологически одити в предприятията.

В съвременното глобално общество се променят приоритетите в областта на екологията, опазването и възпроизводството на околната среда. Първостепенно значение имат дейности, като мониторинг на околната среда в реално време, разширяване на екологичните производства.

Задълбочаващата се екологическа криза принуждава обществото да преразгледа системата на своите взаимоотношения с природата. Това се наблюдава в прехода от концепцията „неограничено потребление на природни ресурси“ към икономически устойчиво и екологически безопасно развитие. За целите на прехода към устойчиво развитие България трябва да участва според силите си и международните задължения, които са свързани с решаването на глобалните проблеми по отношение на взаимодействието между обществото и природата.

Днес глобализацията е засегнала всички сфери на стопанския и обществен живот. Създават се общи световни мрежи и системи. Глобалните интереси се поставят над националните и се забелязва преместване на центъра на тежестта към международните приоритети, включително и екологията.

Глобализацията е и процес на преход към интегрирана световна икономическа система, водеща до икономически растеж и повишаване на жизненото равнище в различни страни на света. Глобализацията с нейните дълбоки, технологически и социални преобразувания несъмнено влияе на световната екосистема. Могат да се посочат няколко източника на бъдещи конфликти, които ще възникнат във връзка с използването на екосистемата, а това са бъдещето на тропическите гори, водните ресурси и т.н. Като цяло светът вече не може да си позволи да изразходва ресурси, нанасяйки непоправими вреди върху околната среда.

Целта на настоящия доклад е да се разгледат специфичните особености на екологическия одит в предприятията и различните възможности за неговото осъществяване и развитие.

По смисъла на закона, „околната среда“ е комплекс от естествени и антропогенни фактори и компоненти, които се намират в състояние на взаимна зависимост и влияят върху екологичното равновесие и качеството на живота, здравето на хората, културното и историческото наследство. В тези условия удовлетворението на потребителя от предлаганите на пазара стоки и услуги ще зависи най-вече от екологичните им качества. Околната среда е мястото, което обитаваме, а икономическото развитие са нашите действия за подобряване на материалното благосъстояние по пътя на прогреса в производството и социалната инфраструктура. От казаното до тук следва, че всяка територия от местния, регионалния, националния или глобалния мащаб се явява „еколого-икономическа система“, където въз-

никват екологически и икономически интереси.

Организациите поемат доброволни ангажменти по отношение на опазването на околната среда при осъществяването на своята дейност, разработването, производството, предлагането и ползването на продукти резултат от дейността им. Извършваните мероприятия по опазването на околната среда са насочени към предотвратяване на деградацията на околната среда, към нейното възстановяване, запазване и подобряване.

Днес промишлените кръгове, обществеността и правителството отделят все по-голямо внимание на проблемите на влошаващата се екологическа ситуация. Непрекъснато разширяващите се връзки със световното общество изискват задължителното използването на такава процедура като екологически одит, който е един от най-ефективните инструменти на икономико-екологическият контрол в условията на пазарна икономика. В условията на формиране на пазарни отношения пред българските предприятия стоят редица въпроси: за получаването на печалба, за конкурентоспособността на произвежданата продукция, за качеството и себестойността на продукцията, нейният жизнен цикъл. Много от тези въпроси са пряко свързани с екологическата политика на фирмите, а за да се даде отговор помага независимия екологически одиторски контрол. По настоящем получаването на печалба е възможно само при най-ефективно използване на всички видове ресурси, в това число, природните, тяхната защита от замърсяване и деградация, а също икономическият риск и съблюдаване на условия за екологическа безопасност. Това ще накара предприемачите да прилагат всички видове предварителен контрол на стадий вземане на управленчески решения. По този начин, независимия екологически одиторски контрол в условията на пазарни преобразувания придобива функции на катализатор за активизация на предприемаческата дейност на принципите на екологически безопасно и устойчиво развитие.

От горе посоченото следва, че осъществяването на екологически одит подпомага ефективния държавен и обществен контрол и реализиране на правото на гражданите да познават актуалното състояние на околната среда и се гарантира достъпа им до екологична информация. В процеса на глобализация се създава единно икономическо, а следователно и екологическо пространство, което определя необходимостта от единни оценъчни стандарти в областта на въздействие върху околната среда. Такива стандарти са ISO – 14 000, разработени от Международната организация за стандарти и приет от Европейския съюз в началото на 1995 г. Те са и основен международен документ,

регламентиращ нормите и процедурите за провеждането на екологически одити.

Понастоящем екоодитът е широко разпространен, особено в икономически развитите страни. Търговските банки го използват с цел снижаване риска от банкрут на длъжниците в резултат на тяхното негативно въздействие върху околната среда. Големите компании във Великобритания, Германия, Канада, САЩ провеждат екоодит и публикуват екологическа отчетност за своята дейност.

Практиката и нормативната база на екологическия одит са значително по-бедни отколкото тези на финансовия одит. Екологическият одит е бързо развиващо се направление в дейността на предприятията в развитите страни, като икономически инструмент в управлението на околната среда, и се прилага от 70-те години. Към средата на 80-те години Международната търговска палата прилага екологическия одит като метод за вътрешно административно управление за усилване контрола върху производствената практика и оценка за съответствието на дейността на компанията с нормите на екологическото законодателство.

Първите екологически отчети се появяват в края на 80-те години, а днес тяхното число чувствително е нараснало През 1993 г. Европейския съюз приема Програма за екологически мениджмънт и одит (ПЕМО), предполагаща доброволно въвеждане в компаниите на система за екомениджмънт и публикуване на отчетите за екологическото състояние. След проверка от независими експерти, компанията получава регистрация в ПЕМО, което благоприятно влияе на нейната репутация.

Днес в България екологическата отчетност на предприятията си остава предимно доброволно дело, макар че в някои страни например Дания, това изискване особено по отношение на големите компании вече е утвърдено законодателно. Все пак главното предимство на екоодита се състои в това, че той като доброволно мероприятие, дава възможност на одиторите да търсят и намират методи и средства, които най-добре да отговорят на потребностите на конкретно предприятие или компания, т.е. да се подходи към работата неформално и творчески, което често е по-полезно, отколкото следването на веднъж и за винаги разработена схема.

За успешното развитие на екологическия одит в България е необходима нормативно-правова база, която сега се намира в начален етап на своето развитие. Въпреки предприетите практически стъпки по развитието на екологическия одит у нас трябва да мине повече време преди да се формира устойчив, надежден, добре функциониращ пазар на екологически услуги. Сред основните задържачи

фактори могат да се открият следните:

1) Отсъствие на нормативно-правова база и тясно свързаните с това неопределености на въпросите за финансирането;

2) Не са изцяло определени границите на отговорността, която носи екоодитора: от една страна, получаваната от тях информация е конфиденциална, а от друга – той носи отговорност за нейното прикриване в особено важни случаи (например, възможност за възникване на аварии);

3) Недостатък на информацията за важността и необходимостта от екологически одит в съвременния свят.

Процедурите по екоодитиране позволяват да се оцени степента на екологическия риск или обратно, инвестиционната привлекателност на предприятията, общото състояние на работите по природоопазването и природоползването, показването и отстраняването на съществуващите недостатъци, предотвратяването на нежеланите последици и насоката за развитие на предприятието в "екологическо русло". Именно за това екологическият одит в предприятията много често се провежда паралелно с финансовия и счетоводния одит.

Екологически одит е необходим на предприятието по много причини, в това число:

- При получаване на лиценз за каквато и вид дейност (по закон всяка стопанска дейност се разглежда като потенциално способна да нанесе вреда върху околната среда);

- При сертификация на система за управление на околната среда по българските или международните стандарти (например, съгласно международният стандарт от серията ISO 14000);

- При обосноваване за инвестиции или кредити, защото част от българските и всички международни банки (например, Световната банка, Европейската банка за реконструкция и развитие) разглеждат въпросите за кредитирането само след провеждане на екологически одит;

- При инвестиране в предприятие по искане на потенциалния инвеститор;

- При покупко-продажба на недвижим имот (производствен, жилищен, рекреационен) или на негови части;

- При реконструкция на предприятие;

- При оценка на въздействието върху околната среда на своето действащо или набелязано производство;

- За подобряване имиджа на предприятието и произвежданата продукция в очите на обществеността и потребителите (тази акция може да се разглежда и като рекламна кампания).

За да се определи колко ефективно функционира системата за управление на околната среда,

екоодитирането трябва да се извършва периодично с определена ритмичност. Целта на одита е проверка на системата за управление на околната среда, т.е. на нейното правилно внедряване и поддържане. В процеса на екологически одит се оценява системата на екомениджмънта на предприятието, технологическите процеси, екологическата безопасност на обекта, неговата производствена територия, прилежащата територия по периметъра, основните технологически и спомагателни процеси, сградите, оборудването и съоръженията.

Ако разглеждаме екологически одит като доброволен акт, то в такъв случай неговото провеждане е вътрешно дело на предприятието. Резултатите от проведените одити се предоставят на ръководството, което е изготвило програмата за одит на организацията в това число и графиците, които се основават на важността на извършваната дейност и резултатите от провеждани преди това одити.

За да бъде пълна и изчерпателна, процедурата по одита трябва да обхваща областта на приложение на одита, периодичността и методиките, а също отговорностите и изискванията за провеждането му и докладването на резултатите.

Провеждането на екологически одит съществено влияе върху изменението на екологическата ситуация, на първо място на ниво отделни промишлени предприятия, производствени комплекси и територии. Разбира се, екологическото одитиране в голяма степен по-скоро определя и оценява проблемите, отколкото да ги решава. Но, опирайки се на независимите квалификационни анализи и оценки, нетрадиционните гледни точки и подходи, комплексното разглеждане на проблема, определяне на приоритети и направления за съсредоточаване на усилията, повишаване ефективността на използването на вече съществуващи методи и средства, екологическото одитиране позволява бързо и с лекота да се получат реални резултати.

Провеждането на екологически одит позволява да се покажат общите проблеми за обезпечаване на екологическата безопасност и опазването на околната природна среда на конкретен обект или територия, а също така да се оцени риска, свързан с осъществяването на мерки по обезпечаване на различните видове безопасност.

От казаното по-горе може да се направят изводите, че проблемите за опазването на околната среда са сред главните, които поставя пред световното общество процеса на глобализация. Това от своя страна налага необходимостта от екологическо одитиране в предприятията. В България състоянието на екологическият одит не е добро, но

именно разширяващите се връзки със световното общество изискват в бъдеще той да стане ефективен инструмент за икономико-екологически контрол.

В заключение може да се каже, че в настояще време у нас се наблюдава повишен интерес към развитие процедурите на екоодита, което се определя в значителна сметка от потребностите на практиката. Така, редица български предприятия, искащи да имат изход на международните пазари, ще са принудени да провеждат международна съгласувана процедура по екоодитиране, за да получат съответен сертификат по екологическа безопасност на производството и продукцията си. Т.е., ако предприятието съответства на изискванията на EMAS и международните стандарти ISO серия 14000 — обезпечават конкурентоспособността на своята продукция на световния пазар.

Литература

1. Георгиев Екология и устойчиво развитие, УНСС, 1999.
2. Гончарук Т., Т. Семеновко Эколого-экономические аспекты управления промышленными предприятиями, list.ru.
3. Данчев Икономика на природоползването, С., НБУ, 1997.
4. Ковалева Н.Г. Экологический аудит в охране окружающей среды, rambler.ru.
5. Лимонова И.В., В.В. Гаврилов, М.В. Щеглова Экологический менеджмент и экологический аудит, rambler.ru.
6. Парашкевова Л. Новият свят на мениджмънта, Списание на Съюза на учените, Варна, 2000.
7. Парашкевова Л., Ю. Донева Екологическият мениджмънт в малките и средните предприятия във Варненска област, Списание на Съюза на учените, Бургас, 2003.
8. Прокоп М. Зеленый бизнес. Инвестировать в экологию прибыльно, Пер. с англ., М., Мир. 1995.
9. Тошев Екология и опазване на околната среда, С., 2000.
10. Узунов Управление на околната среда, Тилия, С., 1999.
11. Ятманова Что такое экоаудит и кто такой экоаудитор?, rambler.ru.
12. ЗАКОН за опазване на околната среда, Обн., ДВ, бр. 91 от 25.09.2002.

ECOLOGICAL AUDITS IN COMPANIES AS AN INSTRUMENT FOR ENVIRONMENT MANAGEMENT IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

Yuliana Doneva
VFU "Chernorizec Hrabar" – Varna, Bulgaria

ABSTRACT

The present report elaborates the specificities of the ecological audit in companies and the different opportunities for its implementation and development. The holding of an ecological audit has an impact on the modification of the ecological situation on the level of different industrial and manufacturing companies and territories.

Eco-audits are widely spread in the economically developed countries and in some of them the ecological statements are based on their national laws. The bigger companies in the United Kingdom, Germany, Canada, and USA hold eco-audits and publish the ecological statements of their activity.

The focus is in the fact that today the global issues are more important than the national, including the ecological ones. In the global society, the priorities in the field of ecology, the environment protection and regeneration change. The deepening ecological crisis forces society to review its interrelations with nature. This is also reflected in the transition from the concept of "unlimited consumption of natural resources" to an economically sustainable and ecologically safe development.